



Katowice, dnia 28 października 2024 r.

Dr hab. prof. UŚ Jarosław Zagrodnik

Radca prawny

Opinia

Ośrodka Badań, Studiów i Legislacji

Krajowej Rady Radców Prawnych

w sprawie

projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny (projekt z dnia 25 marca 2024 r.) UD29

1. Przedmiotem niniejszej opinii jest projekt ustawy zmieniającej Kodeks karny w zakresie przepisów regulujących konsekwencje prawnokarne popełnienia przestępstw, dla których podłożem jest „nienawistna” („dyskryminacyjna”) motywacja oraz przestępstwa nawoływania do nienawiści na tle dyskryminacyjnym. Najogólniej rzecz ujmując można stwierdzić, że projekt przewiduje istotne rozszerzenie prawnokarnej ochrony w związku z takimi przestępstwami w drodze rozszerzenia kryteriów dyskryminacyjnych, które zgodnie z art. 53 § 2a pkt 6 k.k. stanowią okoliczność obciążającą wpływającą na wymiar kary, w myśl art. 119 § 1 i art. 257 k.k. stanowią znamię kwalifikujące względem przestępstw polegających na stosowaniu przemocy, groźby bezprawnej oraz przestępstwa znieważenia, wreszcie w przypadku przestępstwa określonego w art. 256 § 1 k.k. należą do znamion strony przedmiotowej typu czynu zabronionego polegającego na nawoływaniu do nienawiści. Rozszerzenie to polega na dodaniu, oprócz przewidzianych w powołanych przepisach w ich obowiązującym kształcie, kryteriów (miar) dyskryminacyjnych w postaci niepełnosprawności, wieku, płci, orientacji seksualnej lub tożsamości płciowej.
2. Przedstawione propozycje normatywne zasługują zdecydowanie na pozytywną ocenę. Ponieważ argumentacja przemawiająca na rzecz ich wprowadzenia, odwołująca się do racji merytorycznych oraz standardów międzynarodowych i analizy komparatystycznej, stanowi treść uzasadnienia opiniowanego projektu, w tym miejscu warto niejako dodatkowo zaznaczyć, że projektowane zmiany harmonizują z aktywnością Krajowej Rady Radców Prawnych,



Naczelnej Rady Adwokackiej oraz Stowarzyszenia Sędziów „Iustitia” w ramach Społecznej Komisji Kodyfikacyjnej, której efektem było przygotowanie przed kilkoma laty propozycji zmian Kodeksu karnego, mających na celu zwalczanie mowy nienawiści (projekt jest zamieszczony na stronie <https://komisjakodyfikacyjna.pl/wp-content/uploads/2023/01/Projekt-zmian-KK-KIRP.docx>). Propozycje te znalazły swoją publiczną odsłonę w trakcie II Kongresu Prawników Polskich. Rodzajem wsparcia opiniowanych rozwiązań może być uchwała tego Kongresu, podjęta w dniu 1 czerwca 2019 r., zgodnie z którą mowa nienawiści jest jednym z najpoważniejszych zagrożeń dla trwałości społeczeństwa obywatelskiego oraz demokracji. Podkreślając potrzebę zwalczania tego zjawiska, zwrócono wówczas uwagę, że nie ma ono jednolitych barw politycznych, kulturowych czy tożsamościowych. Ujawnia się, choć z różnym natężeniem, we wszystkich kręgach społecznych. Nie poddając się cenzurze wieku, rozwija się w obszarze relacji interpersonalnych w środowisku dzieci i młodzieży, wpływając destrukcyjnie na kształtowanie właściwych postaw etycznych, moralnych i społecznych. Przywołana diagnoza pozostaje w dalszym ciągu aktualna i przekonuje do tego, aby ponownie aprobująco odnieść się do zmian Kodeksu karnego proponowanych w odnośnym projekcie.

3. Na tle sformułowanej wyżej oceny podniesienia wymagają dwie kwestie zasługujące na rozważenie w toku dalszych prac legislacyjnych.

Pierwsza dotyczy zakresu prawnokarnej ochrony przed zniewagą motywowaną dyskryminacyjnymi względami. Warto byłoby zastanowić się nad wprowadzeniem w art. 216 § 1 k.k. typu kwalifikowanego, gdy zniewaga nie ma wprawdzie charakteru publicznego, stanowiącego znamię typu kwalifikowanego, określonego w art. 257 k.k., ale wynika z motywów dyskryminacyjnych. To, że taka zniewaga, skierowana wobec określonej osoby (niepublicznie), zwłaszcza młodej, o niewykształconej w pełni odporności na ataki dyskryminujące, może siał spustoszenie w jej psychice i pociągać za sobą niepowetowaną krzywdę oraz negatywne konsekwencje w zakresie umiejętności tworzenia i utrzymywania „zdrowych” relacji interpersonalnych, jest dość oczywiste. Należałoby w związku z tym oczekiwać wzmocnienia ochrony prawnokarnej przed zniewagą motywowaną względami dyskryminacyjnymi także w odniesieniu do opisanych wypadków, w których nie ma ona charakteru publicznego.



Druga z zasygnalizowanych kwestii dotyczy zagwarantowania ścigania karnego przestępstw z nienawiści (tzw. *hate crimes*). W tym aspekcie należy zwrócić uwagę, że o ile w przypadku przestępstwa przemocy lub groźby, motywowanych względami dyskryminacyjnymi (art. 119 § 1 k.k.) czy zniewagi wynikającej z takiej motywacji (art. 257 k.k.) istnieje pokrzywdzony, któremu w razie ewentualnego zaniechania ścigania karnego przysługuje zażalenie do sądu, a w ostatecznym rozrachunku może on uzyskać prawo do wniesienia subsydiarnego aktu oskarżenia w sprawie o takie przestępstwa, o tyle w przypadku przestępstwa nawoływania do nienawiści z motywów dyskryminacyjnych brak jest pokrzywdzonego w rozumieniu art. 49 § 1 i § 2 k.p.k. Nie ma w konsekwencji podmiotu, który mógłby skutecznie domagać się ścigania karnego, zgodnie z zasadą legalizmu wyrażoną w art. 10 § 1 k.p.k., w drodze zaskarżenia ewentualnych postanowień o umorzeniu postępowania przygotowawczego oraz wniesienia subsydiarnego aktu oskarżenia w razie spełnienia warunków określonych w art. 55 § 1 w zw. z art. 306 i art. 330 k.p.k. Jedynie w zakresie odmowy wszczęcia postępowania karnego, można sobie wyobrazić zaskarżenie takiej decyzji przez instytucję społeczną, do której zadań statutowych należy walka z dyskryminacją, jeżeli złożyła ona zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa nawoływania do nienawiści ze względów dyskryminujących (art. 305 § 4 w zw. z art. 306 § 1 k.p.k.). Możliwości tej nie sposób uznać za wystarczające zabezpieczenie legalizmu ścigania przestępstwa nawoływania do nienawiści ze względów dyskryminacyjnych. Na zmianę tego stanu rzeczy należy jednak spojrzeć z szerszej perspektywy, zauważając, że nawet w wypadku wskazanych wyżej przestępstw motywowanych względami dyskryminacyjnymi, w przypadku których występuje pokrzywdzony, można się zastanawiać nad efektywnym zabezpieczeniem legalizmu ścigania karnego, opartym na uprawnieniach pokrzywdzonego do zaskarżenia decyzji o zaniechaniu ścigania karnego i wniesienia subsydiarnego aktu oskarżenia. Wątpliwość w tej materii nasuwa się w związku ze spostrzeżeniem, że w przypadku omawianej grupy przestępstw szczególnie może dawać o sobie znać lęk pokrzywdzonych przed retorsjami ze strony sprawców przestępstwa lub dalszym godzeniem w ich indywidualne dobra prawne, podyktowanym motywami dyskryminacyjnymi. Może on być zasadniczą determinantą rezygnacji z dążenia do ścigania karnego sprawców wskazanych przestępstw. Mając to na względzie, warto byłoby rozważyć wprowadzenie rozwiązania normatywnego, wzorowanego na treści art. 49 § 4 k.p.k.,



dzięki któremu prawa pokrzywdzonych przestępstwami z nienawiści (przestępstwa motywowane względami dyskryminacyjnymi i przestępstwo nawoływania do nienawiści z takich względów) mogłyby być wykonywane przez instytucje społeczne, do których zadań statutowych należy zwalczanie takich przestępstw, jeżeli ujawniły one przestępstwo lub wystąpiły o wszczęcie postępowania. Przedstawiona propozycja sprzyjałaby urealnieniu mechanizmów służących zagwarantowaniu legalizmu ścigania karnego, gdy chodzi o wskazaną grupę przestępstw. Dzięki niej pokrzywdzony uzyskiwałby wsparcie instytucjonalne i nie był pozostawiony w pewnym sensie samemu sobie w zakresie dążenia do pociągnięcia do odpowiedzialności karnej sprawców przestępstwa z nienawiści, ze wszystkimi negatywnymi konsekwencjami, wynikającymi dla niego z tego faktu.

Opracował:

Dr hab. prof. UŚ Jarosław Zagrodnik

Radca prawny